

Katsed nimetada saart

Konverents eesti fantastikakriitika hetkeseisust

Sünopsised

1. Üks kindel saar

Sissevaateid utoopiatesse

Meelis Friedenthal. "Utopia onomatoloogia"

Juba alustades vähemalt Platonist on etümoloogia oluline ja avab sõna tõelist olemust ja tähendust. Samuti on kasulik märkida, et kirjeldades midagi etümoloogiliselt oli sageli „filosoofiline sügavus ja keerukus eelistatum filoloogilisele ilmsusele“. Niisiis saame teada, kui tähtsad on nimed ja näeme, et asjad saavad oma nimed loodusest ja nimi väljendab asjade vormi tähtede ja silpide abil. Seega, mis peitub nime "utoopia" taga?

Virve Sarapik. "Utopiline ruum ja imeline saar"

Kui tavapäraselt tõusevad proosateksti analüüsimisel keskseks narratiivsed suhted, siis utoopia mõistmisel on samavõrd olulisel kohal ruum. Ruumilisus - koht, topos - kõlab vastu juba utoopia sõnas. Ettekanne võtab vaatluse alla ühe klassikalisema utoopilise tegevuskeskkonna, saare, ning vaatleb sellele toetudes utoopia kui kindla funktsiooniga tekstitüübi transformatsioone 1960. aastate eesti kirjanduses.

Tanel Pern. "Sotsrealism kui pelgupaik"

Minu ettekanne räägib fantastilisest elemendist sotsrealismis ning on inspireeritud Virve Sarapiku "kunsti kui pelgupaiga" käsitlusest. Sarapik juhib tähelepanu sellele, et sotsrealismi teatud põhinõuded - eelkõige ajas püsimise või aktuaalsuse nõue - on otseselt suunatud kunsti pelgupaigafunktsiooni vastu. Tahan siin vaadata, kuidas sellest nõudest sotsrealistlikus kirjanduses siiski kõrvale hiilatakse ning idüllilisi/fantastilisi maailmu luuakse, mis on käegakatsutavad, ainult et mitte siin ja praegu.

2. [Ära]aurav saar, kummitavad nukud, peegelduvad irved

Sissevaateid kaasaegsesse postutoopilisse fantastikasse

Andrus Org. "Aurupunk ja tujuulme ehk kuidas lugeda Indrek Hargla "Frenchi ja Koulu" lugusid?"

Nullindate keskpaigast alates sugeneb eesti kriitikasse mõiste „aurupunk“, mida seostatakse eeskätt Indrek Hargla „Frenchi ja Koulu“ romaani- ja triloogiaga (R.Sulbi, J.Kallas jt). Aurupungi näol on tegemist teadusulme ala- ja -rõõmiga, mis põhineb anakronistlikul ajalookäsitusel, tuntud, ent vananenud tehnoloogiate (nt aurumasina) kasutamisel ebarealistlikul viisil. Aurutehnoloogia kujutamine eesti kirjanduses (M. Traat, V. Beekman jt) võiks siinjuures anda auru (masina) kui metafoori mõistmiseks lisanüansse. Kuid Hargla aurupungi puhul pole tähtis niivõrd pseudo- või retrotehnoloogiline ilme, kuivõrd selle rahvuslik sisu ning meelelahutuslik laad. Esimene paljastab

(enese)ironilises võtmes rahvuslikke stereotüüpe ning eestlasliku identiteedi veidrusi; teine osutab koomilise fantastika ehk tujuulme poetikale, mis omakorda haakub nullindatele iseloomuliku kirjandusnähtusega - nn lugemiskirjandusega (vrd nt R. Barthesi mõnutekstiga).

Mari Laaniste. "Tehiskaaslased ja fiktiivsed elud"

Ehkki robotitest või androididest sõpru ja abilisi pole veel kuigi laialt liikvel, saab tehniliselt lihtsamate humanoidsete tehiskaaslastega ehk mitmesuguste nukkudega lävivate nüüdisaegsete subkultuuride kogemuse põhjal juba nüüd visandada spekulatiivse pildi sellest, milliseks võiks inimese ja roboti võimalik suhe praktikas kujuneda. Juttu tuleb tehiskaaslaste funktsioneerimisest alternatiivse või täiendava kehana, millele omanik projitseerib rohkem või vähem mängulises võtmes oma ülejääke (omanik loob nukkudele fiktiivseid, reaalsusest põnevamaid isiksusi või elusid) või vajakajäämisi (kui nukud asendavad omanikule partnerit või perekonnaliikmeid). Mööda ei pääse ka "õõva oru" (*uncanny valley*) fenomenist ja tehiskaaslastega suhtlemise sotsiaalsetest tagajärgedest.

Janek Kraavi. "Bizarro: sissejuhatus veidra poetikasse"

Viimase poolsajandi jooksul on lääne kultuuri äärealadel oma elu elanud üks omamoodi fantastika aär: bizarro. Veidruse olemasolu mõtestav ja veidrusest saadavat naudingut esindav film ning kirjandus saab vormilist inspiratsiooni avangard- ja massikultuurist- (või miks mitte ka lastekultuurist), sürrealismist ja erootikast. Sisulises plaanis oleks tähtsad ennekõike neli valdkonda, mida peaks seda kirjandust lugedes või filmi vaadates ennekõike arvestama: rassiküsimused, seksuaalsus, religioon ja nartsissistlik eluhoiak. Kirjandusloolises plaanis kulmineerub see žanr viimase kümnendi jooksul populaarsust kogunud kirjanduslikus subkultuuris: *bizarro fictionis*, mille kõige tuntum esindaja on ameeriklane Charlton Mellick III. Tutvustava vaate teistele autoritele ja tekstidele võib leida raamatust *The Bizarro Starter Kit* (Eraserhead Press, 2006).

3. Kindla saare hävinemine

Fantastilise kirjutamise kriis?

Peeter Helme. "Kas teaduslik fantastika on ummikus?"

Kas oleme jõudnud olukorda, kus teaduste areng on muutunud nii detailseks, et eeldab kõrvaltvaatajalt sedavõrd suuri erialaseid teadmiseid, et see ei ole enam fantaseerimise seisukohalt põnev? Või on olukurd vastupidine ja just seetõttu igav: paljud ulmeliste fantaasiate kirjeldused on saanud tõeluseks ja saavad seda üha kiiremini, mistõttu sedalaadi kirjanduse fantaasiaaspekt üha kahaneb?

Jüri Kallas. "Ulmereostus"

Tänapäeval reostab ulme kultuuri üldiselt. Praktiliselt ei ole telesarja või raamatut, kus poleks kröömikest ulmet, samas on see ulme reeglina madalakvaliteediline, para-maiguline segapuder. Teiselt poolt reostab ka üldine kultuur ulmet, nii et uuemas ulmes on kõik muu sageli tähtsam kui ulme ise. Piiride hägustumine on tegelikult tervitatav nähtus, aga uuemal ajal tundub, et piirid on päris kadunud ja alles on vaid umbmäärane hägu.